

PREDGOVOR

Pisanje znanstvene knjige dugotrajan je i vrlo složen proces, naročito ako je područje istraživanja recentna povijest, gdje zbog kratke vremenske distance relevantni arhivski izvori nisu sređeni i dostupni znanstvenoj i inoj zajednici. Prikupljanje i obrađivanje građe za ovu knjigu trajalo je godinama, a sama ideja i motiv javili se 1. srpnja 2013. godine, odnosno nakon stupanja na snagu Ugovora o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji, međuvladinoj i nadnacionalnoj organizaciji europskih država kojoj su ciljevi gospodarska i politička integracija europskih država.

Sadržaj ove knjige odnosi se na povijesni, pravni i ekonomski prikaz monetarnoga sustava i monetarnoga suvereniteta Republike Hrvatske u razdoblju od 6. listopada 1991., kada je Vlada RH u uvjetima rata donijela prvi monetarni akt sa zakonskom snagom (Uredbu o mjerama zaštite Republike Hrvatske od moguće zlouporabe dinara), pa sve do 31. prosinca 2022. godine, tj. do njezina ulaska u Europsku ekonomsku i monetarnu uniju (EMU), odnosno eurozonu ili europodručje. Ulazak Republike Hrvatske u EMU bio je jedan od strateških ciljeva i projekata hrvatske vanjske politike od njezinoga ulaska u Europsku uniju. Naime, hrvatska vlast službeno htjela je postati segment projekta koji je zasnovan na usklađivanju ekonomske i monetarne politike država članica radi stvaranja jedinstvenoga monetarnog područja i uvođenja eura kao zajedničke valute svih država članica Europske unije (EU).

Monetarna politika, uz fiskalnu politiku, predstavlja dva najvažnija stupa makroekonomske politike svake države, kojom se regulira količina novca u optjecaju sukladno stvarnim potrebama gospodarske politike države. Dakle, Republika Hrvatska se navedenom monetarnom integracijom odrekla monetarne politike kao dijela ukupne ekonomske politike temeljem koje središnja banka regulira ukupnu ponudu novca glede postizanja strateških ciljeva, npr. stabilnosti cijena, osiguranja pune zaposlenosti i gospodarskoga rasta, stabilnosti deviznoga tečaja itd. Ulaskom u EMU-u Republika Hrvatska više nije u mogućnosti koristiti glavne instrumente monetarne politike, odnosno operacije na otvorenom tržištu, nisku i stabilnu razinu inflacije, obveznu pričuvu i devizne intervencije. Naime, prije ulaska u EMU-u Hrvatska narodna banka mogla je uporabom pojedinih instrumenata monetarne politike kao središnja banka, izravno ili neizravno, utjecati na količinu primarnoga novca i kamatnu stopu, a samim time na ukupnu ekonomsku politiku. Dakle, Republika Hrvatska je ulaskom u EMU-u pristala na usklađivanje ekonomskih i monetarnih politika država članica EU-a radi stvaranja jedinstvenoga monetarnog područja i uvođenja eura kao zajedničke valute. Hrvatska narodna banka (HNB) je činom monetarne integracije, zajedno s drugim središnjim bankama članica EU-a, postala dio Europskoga sustava

središnjih banaka (ESSB), a na čelu kojega se nalazi Europska središnja banka (ESB) sa sjedištem u Frankfurtu na Majni. Glavni je cilj ESSB-a održati stabilnost cijena na jedinstvenom monetarnom području EU-a.

Monetarna znanja vrlo često za širu čitateljsku publiku nisu opća znanja (*propria scientia*), ona su profesionalna, stručna znanja (*professionalem scientia*), zbog toga sam se, prije razrade i prikaza određene tematske cjeline, odlučio monetarne institute i termine pojasniti u teorijskom obliku kako bi sadržaj knjige bio pristupačan širokoj čitateljskoj publici. Naime, objasnio sam pojam monetarnoga sustava, monetarnoga suvereniteta i monetarne unije u teorijskom obliku.

Prigodom objašnjavanja hrvatskoga monetarnog sustava i monetarnoga suvereniteta, nužno je naglasiti da je značajan dio njezina državnog teritorija bio okupiran od 19. kolovoza 1990., odnosno od trenutka izbijanja tzv. Balvan-revolucije pa sve do mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja 15. siječnja 1998. u ustavnopravni sustav Republike Hrvatske. Pobunjeni Srbi, uz obilatu potporu Miloševićeva režima i Jugoslavenske narodne armije (JNA), na okupiranim dijelovima Republike Hrvatske organizirali su paradržavu Republiku Srpsku Krajinu (RSK), gdje su uz mentorski rad Narodne banke Jugoslavije (NBJ) u prvoj fazi oružane pobune organizirali svoj kvazimonetarni sustav, osnovali Narodnu banku RSK-a i izdavali dinar RSK-a. U drugoj fazi oružane pobune pobunjeni Srbi stupili su *sui generis* ratnu *Monetarnu uniju Savezne Republike Jugoslavije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine* koja je egzistirala na području Savezne Republike Jugoslavije te na okupiranim dijelovima Republike Hrvatske i susjedne Bosne i Hercegovine, dviju suverenih, međunarodno priznatih država, punopravnih članica Ujedinjenih naroda, a koje su imale svoje monetarne sustave bez cjelovito uspostavljenoga monetarnog suvereniteta na okupiranim područjima. Navedena monetarna integracija pobunjenih Srba, do izbijanja rata u Ukrajini, gdje su Rusi na okupiranim dijelovima organizirali ratnu *Monetarnu uniju Ruske Federacije, Narodne Republike Donjeck, Narodne Republike Lugansk, Autonomne Republike Krim i grada Sevastopolja*, bila je druga najveća u Europi nakon ratne monetarne unije *Raichsmarke* tijekom egzistiranja Trećega Reicha. Naime, egzistiranje ratne navedene ilegalne, protuzakonite monetarne unije dijela pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj nepoznato je široj hrvatskoj i svjetskoj javnosti, ova činjenica poznata je vrlo malom broju stručnjaka, ali isključivo onima koji se primarno bave monetarnom problematikom s povijesno-pravne točke gledišta. Zbog toga, prigodom objašnjavanja hrvatskoga monetarnog sustava i monetarnoga suvereniteta, ilegalni monetarni sustav pobunjenih Srba i navedenu nezakonitu mo-

netarnu integraciju odlučio sam *in facto* prikazati u posebnom poglavlju ove knjige koje nosi naslov *Uspostava monetarnog suvereniteta Republike Hrvatske u ratu i poraću*.

U ovoj šestom poglavlju ove knjige, deskriptivno i slikovno, prikazane su novčаницe i kovani novac Republike Hrvatske tijekom egzistiranja njezinoga monetarnog sustava i monetarnoga suvereniteta, nije prikazan prigodni optjecajni kovani novac, jer on nije bio predmet ovoga znanstvenoga istraživanja. Hrvatska narodna banka 12. prosinca 1997. izdala je prvo izdanje prigodnoga optjecajnoga kovanog novca od 25 kuna koje nosi naziv „HRVATSKO PODUNAVLJE“, a posvećeno je mirnoj reintegraciji hrvatskoga Podunavlja u ustavnopravni sustav Republike Hrvatske. Naime, Hrvatska narodna banka je do 5. rujna 2022. u optjecaj pustila ukupno devetnaest različitih izdanja prigodnog optjecajnog kovanoga novca od 25 kuna. Autor likovnih rješenja za osamnaest izdanja bio je akademski kipar i medaljar Damir Mataušić, a za devetnaesto izdanje njegov mlađi kolega Karlo Gross.

Numizmatika je pomoćna povijesna disciplina koja proučava nastanak, izradu, razvoj, uporabu novca, njegovu vrijednost i kupovnu moć, njegovo povijesno i državnoopravno značenje. Sadržajno se numizmatika dijeli na tehničku (sve u vezi sa zakonskim uredbama o tiskanju i kovanju, izradbi i vrijednosti novca) i primijenjenu (kao izvor za povijest i druge znanosti), a po povijesnim razdobljima dijeli se na antičku, srednjovjekovnu, novovjekovnu i modernu. Međutim, numizmatika se u ekonomskim teorijama tretira i kao znanost o novcu, i kao dio monetarne ekonomije. Zbog toga, odlučio sam slikovno i deskriptivno prikazati hrvatski monetarni korpus u njegovoj prvoj i drugoj fazi, odnosno hrvatski dinar i hrvatsku kunu. Osim toga, odlučio sam na identičan način prikazati monetarne korpuse paradržave Republike Srpske Krajine i ratne *Monetarne unije Savezne Republike Jugoslavije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine*, jer je navedena ilegalna, nezakonita monetarna integracija dio hrvatske moderne, monetarne povijesti koja dosad nije cjelovito istražena. Naime, ovakvo istraživanje u današnje doba obuhvaća sva područja stvarnosti, pri čemu je obligatna primjena interdisciplinarnoga pristupa, a u slučaju ove knjige za znanstvenoistraživački rad bilo je potrebno primijeniti dostignuća pravne, ekonomske i povijesne znanosti.

Nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku ekonomsku i monetarnu uniju, prestao je egzistirati hrvatski monetarni sustav i monetarni suverenitet kao integralni dio ukupnoga državnog sustava i državnog suvereniteta. Dakle, nakon što je Republika Hrvatska ušla u EMU-u, odnosno u jedinstveno monetarno područje *ipso iure* i *ipso facto* prestao je egzistirati hrvatski monetarni sustav i monetarni suverenitet.

Monetarnom integracijom, Republika Hrvatska postala je dio nadnacionalnoga monetarnog sustava pod kontrolom Europske središnje banke, a koja kreira monetarnu politiku i skrbi o održavanju stabilnosti cijena na jedinstvenom monetarnom području EU-a.

Knjigu sam pisao *in extenso* jer je to zahtijevala tema knjige, a prigodom pisanja koristio sam razne pisane izvore, knjige, znanstvene i stručne članke, zakone, podzakonske akte i dr. Hemeroteka mi je bila značajan izvor znanstvenoga istraživanja, odnosno zbirke novina i časopisa.

In fine, zahvaljujem nakladniku i sunakladnicima, recenzentima, urednicima, prevoditeljima i lektorima stranih jezika, lektorici hrvatskoga jezika i korektorici koji su u značajnoj mjeri podigli razinu kvalitete ove knjige. Brojni zaposlenici raznih institucija iz sfere znanosti i kulture vrlo su mi često izišli ususret prigodom prikupljanja povijesne građe, a imam potrebu posebno istaknuti Hrvatski državni arhiv, Glavno tajništvo Vlade RH i Hrvatske narodne banke. Glavno tajništvo Vlade RH ustupilo mi je dokumente iz prve, a predstavnici HNB-a, uime središnje banke, materijale koji se odnose na drugu fazu izgradnje monetarnoga sustava Republike Hrvatske. Osim toga, predstavnici HNB-a ustupili su mi i materijale koji se odnose na konverziju dinara Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) u hrvatsku kunu tijekom mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja u ustavnopravni sustav Republike Hrvatske. Sve fotografije koje su prikazane u ovoj knjizi dobivene su iz fundusa Hrvatskoga državnoga arhiva.

Autor